

Patricia Carson, *James van Artevelde, the man from Ghent* (Gent: Story-Scientia, 1980, 204 blz., BF 1320,—, ISBN 90 6439 219 6).

Hoewel er van Jacob van Artevelde weinig is overgeleverd in contemporaine bronnen – enkele vermeldingen in de Gentse stadsrekeningen, enig materiaal in Engelse archieven, waaronder drie brieven van Van Artevelde zelf, berustend in het Public Record Office in Londen – heeft men in de negentiende eeuw bijzonder veel over hem geschreven. De schrijfster, niet onbekend met de geschiedenis van Gent, vestigt vanaf het begin de aandacht op deze enerzijds merkwaardige, en anderzijds zo begrijpelijke discrepantie. Zo weinig mogelijkheden er zijn om een biografie aan Van Artevelde te wijden, zoveel kans was er de legende-vorming rond 'de man van Gent' nader te onderzoeken. Mevrouw Carson ordent alle 'harde' gegevens over Van Artevelde, schift mythen en bedenkzels er uit en treedt daarmee in de voetsporen van 'the big historical guns' Pirenne, Lucas en Van Werveke. De onverklaarbare wijze waarop Van Artevelde aan de macht kwam wordt uitvoerig behandeld. Zeven jaar lang immers (vanaf begin januari 1338) regeerde hij Gent en Vlaanderen. Hij behoorde tot de *homines novi*, de groep die na 1302 aan de macht was gekomen. In bijna alles verschilde deze van het oude dertiende-eeuwse patriciaat: 'er was ruimte voor jong talent; noodzakelijk was een zeker fortuin, ervaring, handigheid en goede relaties' (26). Het beleid van Van Artevelde was er allereerst op gericht de wolimport uit Engeland veilig te stellen. Daarbij kwam hij, zoals bekend, in moeilijkheden met zijn eigen graaf, Lodewijk van Nevers, die zijn vazallitische trouw aan de Franse koning liet prevaleren boven de economische belangen van zijn Vlaamse onderdanen. Van Artevelde hield de deur tot een compromis met Lodewijk zo lang mogelijk open. Vlaanderen bleef aanvankelijk neutraal in het conflict tussen Engeland en Frankrijk. In 1340 ging evenwel het roer om: Edward III werd in Gent gehuldigd als koning van Frankrijk. Deze wisseling van leenheer was wel acceptabel voor de Vlaamse steden maar niet voor de graaf. Van Artevelde's kracht was voornamelijk gelegen in de wijze waarop hij de twee belangrijkste Gentse gilden, de wevers en de vollers, tot samenwerking wist te nopen in het stadsbestuur. Niet alleen in Gent, maar ook in andere Vlaamse steden zoals Oudenaarde en Kortrijk waren er in die tijd regelmatig terugkerende spanningen en conflicten tussen beide gilden.

Hoe en waarom Jacob van Artevelde ten val kwam wordt ook in dit boek niet opgelost, kan ook niet opgelost worden bij zo weinig vaststaande feiten. Wel wijst de schrijfster op enkele factoren die meegespeeld kunnen hebben, de volledige onderschikking van de kleine steden en het platteland van Vlaanderen aan de belangen van Gent. Reeds in 1343 leidde dit tot verzet: een teken aan de wand? Of de opnieuw oplaaiende conflicten tussen wevers en vollers in de stad (1345 Zwarte Maandag) waarbij de vollers het onderspit dolven en het wankel evenwicht teloor ging? Of, tenslotte, de medewerking van Van Artevelde aan Edwards pogen om zijn eigen zoon tot graaf van Vlaanderen te verheffen?

Wordt dit alles in de eerste drie hoofdstukken uiteengezet, in hoofdstuk IV ('The Tapestry') analyseert mevrouw Carson de berichten over Van Artevelde bij laatmiddeleeuwse kroniekschrijvers. Zij toont aan hoe Froissart – diens kronieken 'were always inspired by his interest in noble order of things and he would certainly have been a military correspondent had he worked in Fleet Street' (121) – steunend op het werk van Jean Le Bel hem beschrijft als een sluwe vos die geweld niet schuwt, een rebel tegen de adelsheerschappij.

Het vijfde hoofdstuk, naar mijn mening een van de aardigste ('The Hidden Promoters'), schildert het voortleven van de man van Gent in historiografie en maatschappij van de negentiende eeuw. Voor zijn promotors werd hij de leider van de Vlaamse nationaliteit tegen

Frankrijk, tevens een liberale staatsman die handel en industrie bevorderde en persoonlijke vrijheid nastreefde (Conscience 1849). Er waren ook tegen-aanvallen, bijvoorbeeld van liberaal-katholieke regeringen die wars waren van alle republicanisme dat zij in Van Artevelde meenden te herkennen. De grootste steun kreeg Van Artevelde in zijn eigen stad. Locale kunstenaars en schrijvers werkten naarstig aan een come-back. Tegen het midden van de jaren zestig is Van Artevelde uitgegroeid tot de representant van Gent, de echte Gentenaar. Als hoogtepunt in de Artevelde-cultus mag de onthulling van zijn standbeeld in 1863 gelden, omlijst met cantates, diners met vorstelijke genodigden, feestverlichting en andere plechtigheden.

Voor de schrijfster is hij een mens met een moderne visie, bereid om oude loyaliteiten zoals de leenband met de Franse koning terzijde te schuiven. Zonder dat hij de economisch kwetsbare structuur van de Gentse wolnijverheid ten volle doorzag, handelde hij wel in haar belang. Van Artevelde is een van de eerste 'economists' (192). Hij keek verder dan eigen stad of streek in zijn politiek van samenwerking met andere Vlaamse steden en territoriale vorstendommen in de Nederlanden. Natuurlijk is hij geen voorloper van de moderne Belgische staat, eerder kan hij gezien worden als pleitbezorger van een unie van Nederlandse gewesten in de geest van Willem de Zwijger.

Het boek is goed, en vooral met veel gevoel voor humor geschreven. Het pretendeert geen streng wetenschappelijk-historische studie te zijn, nog minder als het laatste woord over deze opmerkelijke Gentenaar te gelden. Het behoort veel meer tot die speciale categorie van goed gedocumenteerde vlot geschreven historische werken die bij ons zo zeldzaam zijn en waarop de Engelsen een permanent patent schijnen te hebben: om jaloers op te worden. Er zijn soms herhalingen die storend gaan werken; uit de afbeelding van de bladzijde uit de Gentse stadsrekening van 1338 (6) blijkt dat er slechts twee 'hoofdmannen' zijn: behalve Van Artevelde de 'ontfanger' Willem van Varnewijc. De anderen zijn 'gesellen'. Bestond het buitengewoon bewind slechts uit twee en niet uit vijf 'captains'? Kleinigheden als deze ontsieren het beeld niet erg, te meer niet daar het boek prachtig is uitgevoerd en geïllustreerd, waarbij opvalt in hoe vele vormen De Vigne's standbeeld tot illustratie diende: als een schets, model, wagen in een optocht, foto, medaille en postzegel.

P. Leupen

J.M. Cauchies, *La législation princière pour le comté de Hainaut: Ducs de Bourgogne et premiers Habsbourg (1427-1506)* (Publications des Facultés universitaires Saint-Louis XXIV; Brussel: Facultés universitaires Saint-Louis, 1982, lxxviii + 670 blz., BF 1950, —, ISBN 2 8028 0025 6).

Zoals de lange ondertitel 'Contribution à l'étude des rapports entre gouvernants et gouvernés dans les Pays-Bas à l'aube des temps modernes' suggereert wil de auteur, een leerling van de bekende rechtshistoricus Ph. Godding en zelf reeds auteur van verschillende studies over Henegouwen in de vijftiende eeuw, een beeld geven van de manier waarop de algemene ordonnances van de Bourgondische hertogen in het leven van hun onderdanen ingrepen. Daartoe heeft J. Cauchies alle normatieve documenten met een algemene strekking, dat wil zeggen die verder reikten dan het individuele geval, verzameld. Hij rekende daarvoor ook de privileges en ordonnances die zich richtten tot een geconstitueerde groep of gemeenschap (stad, ambachtsgilde, klooster, schuttersgilde). Een regestenlijst ervan zal afzonderlijk verschijnen.